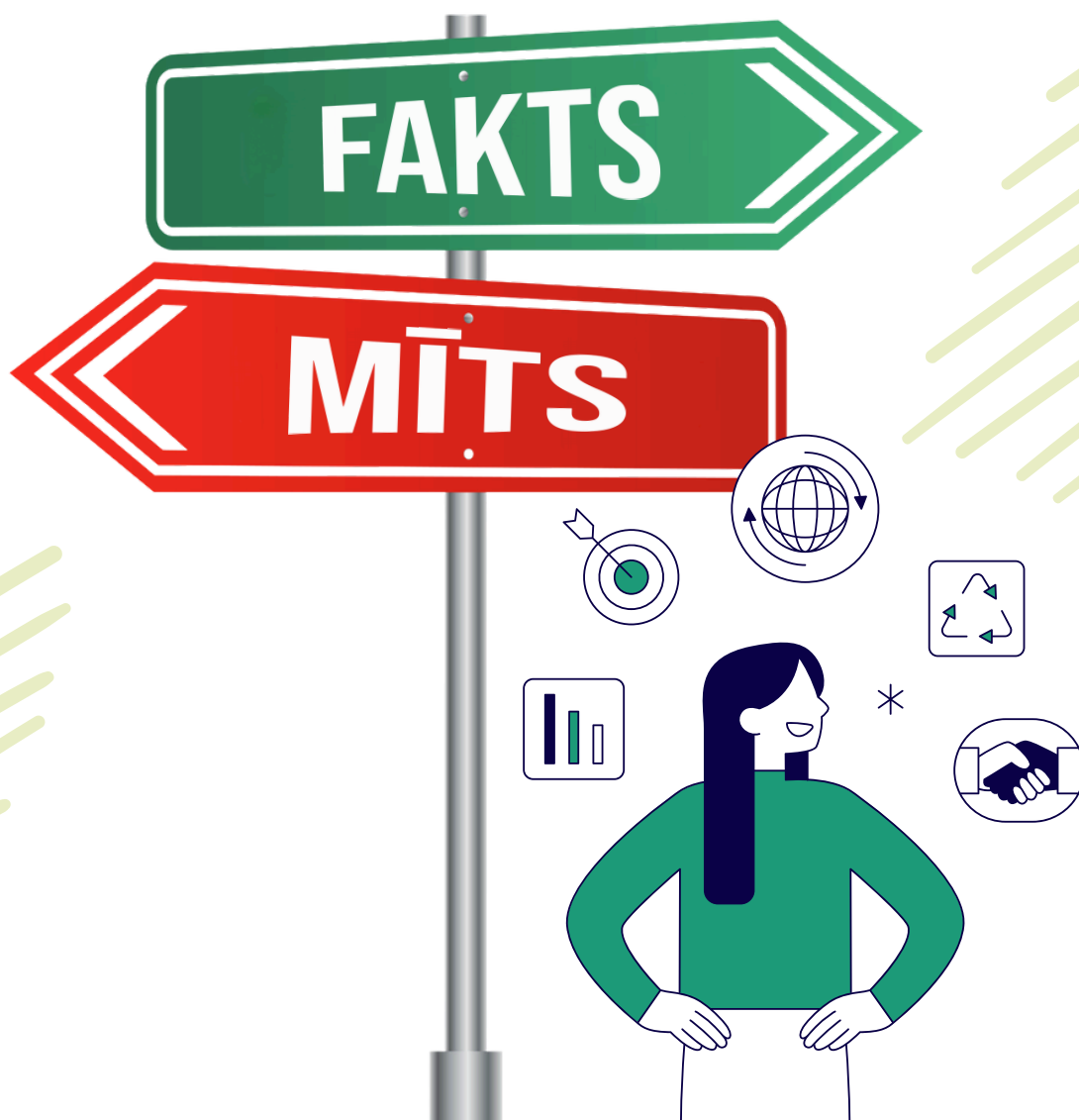

CHECKMATE rīku kopums cīņai pret klimata dezinformāciju

Faktu pārbaudes rīks

Līdzfinansē
Eiropas Savienības
Erasmus+ programma

www.checkmateproject.eu

Living Labs and Game-Based Learning to Checkmate Climate Misinformation

Erasmus+ projekts: 2024-2-LV02-KA220-YOU-000266268

Kontakti: info@efe.lv

Eiropas Savienības finansēts. Paustie viedokļi un uzskati atspoguļo autora(-u) personīgos uzskatus un ne vienmēr sakrīt ar Eiropas Savienības vai Eiropas Izglītības un Kultūras izpildaģentūras (EACEA) viedokli. Ne Eiropas Savienība, ne EACEA nenes atbildību par paustajiem uzskatiem.

Asociația
Consultanților în
Dezvoltare
Comunitară

Šis darbs © 2025 Erasmus+ projekts “Living Labs and Game-Based Learning to Checkmate Climate Misinformation”, projekta numurs 2024-2-LV02-KA220-YOU-000266268 ir licencēts saskaņā ar CC BY-NC-SA 4.0. Lai apskatītu šīs licences kopiju, apmeklējiet: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

SATURA RĀDĪTĀJS

<u>PAR PROJEKTU</u>	4
<u>IEVADS</u>	5
<u>MĪTS VAI FAKTS</u>	7
<u>KĀ IZMANTOT FAKTU PĀRBAUDES RĪKUS</u>	38
<u>FAKTU PĀRBAUDES RĪKI</u>	39
<u>MĪTU ATSPĒKOŠANAS DARBSEMINĀRA PLĀNS</u>	44
<u>SECINĀJUMI</u>	48
<u>PIELIKUMI</u>	49

PAR PROJEKTU

Mūsdienu digitālajā pasaulē maldinoša informācija klimata jomā izplatās ātrāk nekā jebkad agrāk, un to veicina sociālie tīkli, saturs veidotāji un pat tradicionālie mediji. Jaunieši tiek bombardēti ar pretrunīgiem vēstījumiem par klimata pārmaiņām: no nolieguma un “zaļmaldināšanas” līdz maldinošiem risinājumiem un pseidozinātnei. Tas ne tikai kropļo sabiedrības izpratni, bet arī vājina jauniešu iesaistīšanos reālās, uz zinātnei balstītās klimata rīcībās.

Lai risinātu šo arvien pieaugošo problēmu, mēs īstenojam Erasmus+ finansētu projektu “**Checkmate – Living Labs and Game-Based Learning to Checkmate Climate Misinformation**”. Projekts sniedz jaunatnes darbiniekiem un jauniešiem prasmes, rīkus un kritisko domāšanu, kas nepieciešama, lai pārlicinoši identificētu un apkarotu nepareizu informāciju par klimatu.

Viens no galvenajiem projekta rezultātiem ir Faktu pārbaudes rīks – praktisks un gatavs izglītojošs resurss, kas izstrādāts, lai palīdzētu jaunatnes darbiniekiem veicināt sarunas par maldinošu informāciju klimata jomā. Šis rīks tika radīts, jo bija skaidri redzama tā nepieciešamība: daudzi jaunatnes darbinieki jūtas nepietiekami sagatavoti, lai ikdienas darbā risinātu dezinformācijas jautājumus. Viņi lūdza radīt saturu, kas būtu uzticams, interaktīvs un pielāgojams dažādām mācību vidēm.

Faktu pārbaudes rīks piedāvā:

- Uz faktiem balstītus paskaidrojumus, kas atspēko izplatītus klimata mītus
- Interaktīvus uzdevumus, kas veicina medijpratību
- Gadījumu izpēti un reālas maldinošas informācijas piemērus
- Norādījumus par to, kā radīt drošu vidi dialogam un jautājumu uzdošanai

Tas balstās uz neformālās izglītības principiem, apvienojot pētniecībā balstītu saturu ar pieredzes un spēļu elementiem. Šis rīks nav domāts tikai faktu labošanai, bet gan jauniešu apmācībai analizēt, uzdot jautājumus un rīkoties. Neatkarīgi no tā, vai to izmanto darbnīcā, jauniešu apmaiņas programmā vai kopienas pasākumā, Faktu pārbaudes rīks palīdz pārvērst apmulsumu izpratnē un pasivitāti rīcībā.

Checkmate mērķis ir veidot informētu, noturīgu un proaktīvu jauno paaudzi, kas ne tikai patērē klimata naratīvus, bet arī iesaistās diskusijās un veido sarunas.

IEVADS

Klimata pārmaiņas ir viena no visplašāk dokumentētajām un zinātniski pārbaudītajām globālajām problēmām mūsdienās. Tomēr, neskatoties uz pārlicinošo vienprātību zinātnieku aprindās, sabiedrības izpratne par šo jautājumu arvien vairāk tiek apdraudēta, izplatoties nepatiesai, maldinošai vai sagrozītai informācijai. Turklāt maldinoša informācija un dezinformācija par klimata pārmaiņām ir kļuvusi par galveno šķērsli informētai lēmumu pieņemšanai un nozīmīgai rīcībai klimata jomā.

Maldinoša informācija klimata jomā ir nepatiesa vai neprecīza informācija, kas tiek izplatīta bez nolūka maldināt un bieži vien rodas no pārpratumiem, datu nepareizas interpretācijas vai novecojušām zināšanām. Tipisks piemērs ir uzskats, ka neparasti aukstā ziema atspēko globālo sasilšanu. Lai gan nolūks var nebūt kaitīgs, rezultāts tomēr veicina neskaidrību, skepsi un zemu uzticēšanos zinātnei.

Klimata dezinformācija, savukārt, ir apzināti izdomāts saturs, kas paredzēts, lai maldinātu vai manipulētu ar auditoriju, lai gūtu politisku, ekonomisku vai ideoloģisku labumu. To bieži izplata personas ar personīgām interesēm, piemēram, fosilā kurināmā industrija, kas cenšas aizsargāt savu peļņu, sējot šaubas par klimata zinātnes ticamību. Taktika ietver izvēlētu datu izmantošanu, pseidozinātnes popularizēšanu un konspirācijas teoriju izplatīšanu.

Šie stāsti, neatkarīgi no tā, vai tie radušies no neskaidrības vai ir apzināti izdomāti, var būt dažādi. Tie var pilnībā noliegt klimata pārmaiņas, aizkavēt nepieciešamo rīcību, apšaubot tās īstenojamību vai taisnīgumu, pārspīlēt atsevišķu nozaru ilgtspējas rādītājus (zaļmaldināšana) vai norādīt uz savvērestībām klimata politikas un zinātniskās pētniecības jomā. Katra no šīm pieejām grauj sabiedrības uzticību un kavē politikas attīstību.

Tādu naratīvu pastiprināšanā galvenā loma ir tiešsaistes informācijas ekosistēmai. Sociālo tīklu platformas, izmantojot algoritmus, dod priekšroku saturam, kas izraisa emocionālas reakcijas, bieži vien uz faktu precizitātes rēķina. Tas veicina tādu "atbalss telpu" veidošanos, kurās cilvēki atkārtoti tiek pakļauti saturam, kas nostiprina viņu esošos uzskatus, un kurās ir maz iespēju saskarties ar pierādījumos balstītiem pretargumentiem. Apstiprinājuma aizspriedums vēl vairāk padziļina šo plaisu, apgrūtinot pareizas informācijas izplatīšanos.

Ļaunprātīgi subjekti, sākot no koordinētiem dezinformācijas tīkliem līdz atsevišķiem satura veidotājiem, izmanto šo dinamiku, vēršoties pret klimata zinātniekiem, aktīvistiem un iestādēm. Dažos reģionos, jo īpaši tajos, kas jau saskaras ar vides un sociālekonomisko spriedzi, dezinformācija klimata jomā tiek izmantota kā ierocis, lai saasinātu sociālo spriedzi un apdraudētu vietējo stabilitāti.

Šajā kontekstā faktu pārbaude ir kļuvusi ne tikai par profesionālu standartu, bet arī par svarīgu pilsonisko prasmju daļu. Tā ietver avotu pārbaudi, apgalvojumu salīdzināšanu ar uzticamiem datiem, konsultēšanos ar zinātniekiem un atklātu un atbildīgu informācijas sniegšanu. Klimata pārmaiņu starpvaldību padome, recenzēti žurnāli un akreditētas vides organizācijas ir vieni no uzticamākajiem klimata informācijas avotiem.

Individuālā līmenī ikviens var veikt pasākumus, lai novērstu nepatiesas informācijas izplatīšanu:

- Novērtējiet avota uzticamību.
- Pārbaudiet apgalvojumus, izmantojot vairākus neatkarīgus avotus.
- Meklējiet atzītu klimata zinātnes ekspertu viedokli.
- Dalieties ar faktiem, izmantojot skaidru, iekļaujošu valodu, un skaidri norādiet avotus.

Faktu pārbaudes rīks tika izveidots, lai palīdzētu izglītotājiem, jaunatnes darbiniekiem, kopienu līderiem un aktīviem pilsoņiem atpazīt un reaģēt uz maldinošu informāciju klimata jomā. Tas piedāvā praktiskus rīkus informācijas pārbaudei, sniedz izplatītu mītu piemērus un tos atspēko, balstoties uz pierādījumiem, kā arī rīkā tiek uzsvērts, kā medijpratība saistās ar atbildību par vidi.

Visā Eiropā klimata krīze ir ne tikai vides un ekonomikas problēma, bet arī komunikācijas problēma. Sabiedrības izpratne par klimata pārmaiņām bieži vien veidojas ne tikai no zinātnes, bet arī no sociālajiem tīkliem, politiskajām diskusijām un personīgajiem uzskatiem. Šajā sarežģītajā informācijas vidē mīti un maldinoši uzskati par klimata pārmaiņām var viegli iesakņoties un izplatīties, vai nu nepareizas interpretācijas, novecojušu zināšanu vai apzinātu dezinformācijas kampaņu dēļ. Šie mīti var izkropļot publisko diskusiju, vājināt uzticību zinātniskiem pierādījumiem un kavēt atbalstu klimata politikai un risinājumiem.

Šajā sadaļā ir sniegts rūpīgi atlasīts saraksts ar klimata jomā izplatītiem mītiem, kas bieži sastopami Eiropā un ārpus tās, un katram no tiem pievienots faktu izklāsts, kas balstīts uz pašreizējām zinātniskajām atziņām. Šī apkopojuma mērķis ir palīdzēt lasītājiem atpazīt maldinošus apgalvojumus, saprast, kāpēc tie pastāv, un iegūt pārlicību, lai uz tiem varētu atbildēt skaidri un ar pierādījumiem. Katrs mīts tiek aplūkots ne tikai to labojot, bet arī skaidrojot kontekstu, norādot uz noteiktu nepareizu uzskatu izcelsmi un uzsverot, kā tie bieži veidojas vai pastiprinās medijos, kultūras naratīvos vai politiskajā retorikā. Šie fakti ir apkopoti, lai veicinātu kritisko domāšanu, mudinātu uz cieņpilnu dialogu un iedrošinātu cilvēkus aktīvi iesaistīties cīņā pret maldinošu informāciju savās kopienās. Šo plaši izplatīto nepatiesību labošana ir būtiska, lai veicinātu sabiedrības informētību, stiprinātu sabiedrības noturību un nodrošinātu, ka klimata rīcība tiek atbalstīta, pamatojoties uz kopīgu izpratni par gaidāmajiem izaicinājumiem un risinājumiem.

MĪTS

Ekstrēmas laikapstākļu izmaiņas nav saistītas ar globālo sasilšanu.

FAKTS

Ekstrēmi laikapstākļi, piemēram, spēcīgas vētras, lieli plūdi, ilgstošas lietusgāzes, ilgstoši sausuma periodi, rekordlieli karstuma viļņi, mežu ugunsgrēki un viesuļvētras, kļūst arvien biežāki un postošāki. Šīs tendences ir cieši saistītas ar globālo sasilšanu. Zinātnieki izmanto klimata modeļu un zemes, gaisa, jūras un kosmosa novērojumu kombināciju, lai pētītu, kā laika gaitā šie ekstrēmie laikapstākļi mainās.

Angliski

Latviski

MĪTS

Dzīvnieki pielāgosies klimata
pārmaiņām.

FAKTS

Dzīvniekiem ir divas iespējas: pārvietoties vai pielāgoties; daži dzīvnieki pielāgosies, bet ne visi. Izmaiņas temperatūras un nokrišņu modeļos ir izraisījušas sugu izplatības izmaiņas, proti, dažu vietējo sugu skaits samazinās, bet invazīvās sugas kļūst aizvien izplatītākas. Mežos ir paaugstināts kaitēkļu un slimību slogs, kas apdraud bioloģisko daudzveidību.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Ja uz Zemes kļūs par karstu, mēs taču varam pārcelties uz citām planētām.

FAKTS

Zemei nav alternatīvas. Pārcelšanās uz citu planētu nav iespējama ne tehniski, ne finansiāli, ne loģistiski, jo Zeme aizstāt nav iespējams. Turklāt nepastāv neviena cita planēta, kas nodrošinātu dzīvībai nepieciešamos apstākļus, kādi ir uz Zemes. Tā ir mūsu vienīgā iespējamā mājvieta, un, lai nodrošinātu mūsu ilgtermiņa izdzīvošanu, mums tā ir jāaizsargā.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Atjaunīgā enerģija Latvijā ir pārāk dārga un nedroša.

FAKTS

Latvija ir viena no Eiropas Savienības līderēm atjaunīgās enerģijas jomā. 2023. gadā atjaunīgā enerģija veidoja 43,5 % no valsts enerģijas patēriņa, ierindojot Latviju starp trim vadošajām ES valstīm atjaunīgās enerģijas izmantošanā. Ieguldījumi vēja un saules enerģijā ir strauji pieauguši, un saules un vēja enerģijas ražošana salīdzinājumā ar 2022. gadu ir palielinājusies par 92 %.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Globālā sasilšana ietekmē tikai Zemes virsmas temperatūru.

FAKTS

Ir zināms, ka okeāna virsmas temperatūra ir paaugstinājusies. Taču 1992. gadā kļuva iespējams izmērīt izmaiņas visā ūdens slānī (no augšas līdz apakšai), un kopš tā laika temperatūra ir strauji paaugstinājusies gan okeāna dziļēs, gan virsmas slānī. Tomēr lielākā daļa pievienotās enerģijas tiek uzkrāta virsmas slānī (0–700 °C). Pēdējā desmitgade ir bijusi ne tikai siltākā laika ziņā, bet arī okeāna temperatūras ziņā (kopš 1800. gada).

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Aukstās ziemas pierāda to, ka globālā sasilšana ir izdomājums.

FAKTS

Globālā sasilšana attiecas uz ilgtermiņa tendencēm vidējās temperatūras izmaiņās. Pēdējo 60 gadu laikā Zemes vidējā temperatūra ir paaugstinājusies par 0,06 °C katrā desmitgadē. Kopš 1980. gada sasilšanas temps ir trīskāršojies (0,2 °C katrā desmitgadē). 10 siltākie gadi kopš globālo novērojumu sākuma 1850. gadā ir bijuši pēdējā desmitgadē (2015–2024), un 2024. gads ir bijis siltākais gads, kāds jebkad reģistrēts.

Angliski

Angliski

Angliski

Klimats vienmēr ir mainījies, tas nav nekas jauns.

Lai gan dabiskas klimata izmaiņas ir notikušas jau tūkstošiem gadu, pašreizējā straujā sasilšana ir bezprecedenta un galvenokārt saistīta ar cilvēka darbību, piemēram, fosilā kurināmā dedzināšanu. Tas ir izraisījis būtiskas izmaiņas vidē, tostarp globālās temperatūras paaugstināšanos, ledus segas kušanu, jūras līmeņa paaugstināšanos, biežākus ekstremālus laikapstākļus un ekosistēmu traucējumus visā pasaulē.

Angliski

Angliski

MĪTS

Klimata modeļi nav uzticami, mēs nevaram pat prognozēt laikapstākļus nākamajām divām nedēļām.

FAKTS

Laikapstākļi un klimats ir saistīti, bet atšķirīgi jēdzieni. Laikapstākļi attiecas uz īstermiņa atmosfēras apstākļiem, bet klimats apraksta ilgtermiņa laikapstākļu modeļus ilgākā laika periodā (30 gadi vai vairāk). Ikdienas laikapstākļu prognozes var būt neskaidras, īpaši vairākas dienas uz priekšu, jo vienā dienā var snigt vai līt, bet nākamajā dienā var spīdēt saule. Klimata modeļi balstās uz labi izprastiem fizikas principiem un liela mēroga modeļiem, piemēram, dažādās klimata zonās ir atšķirīgi laikapstākļu modeļi.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Austrijas modernā atkritumu apsaimniekošanas sistēma ļauj mums neuztraukties par tās ietekmi uz klimatu.

FAKTS

Lai gan Austrijā ir labi attīstīta atkritumu apsaimniekošanas sistēma (augsts pārstrādes un zems apglabāšanas līmenis), kas samazina emisijas no atkritumu nozares, tā neizskauž ietekmi uz klimatu. Atkritumu sadedzināšana joprojām rada CO₂, un ražošana un patēriņš, kas rada atkritumus, ir galvenie emisiju avoti. Atkritumu samazināšana jau to rašanās brīdī ir ļoti svarīga, lai samazinātu Austrijas ietekmi uz klimatu.

Angliski

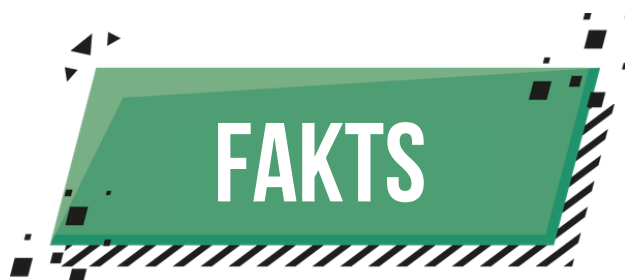
Angliski

Angliski

Lietus līst biežāk, tātad globālā sasilšana nepastāv.

Nokrišņu daudzuma pieaugums, jo īpaši stipru nokrišņu veidā, ir saistīts ar globālo sasilšanu. Siltāks gaiss satur vairāk mitruma, kas izraisa intensīvākas lietusgāzes. Austrijā veiktie pētījumi liecina par to, ka pēdējo desmitgažu laikā stipras lietusgāzes ir kļuvušas biežākas un intensīvākas, palielinot plūdu risku.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Globālie temperatūras dati nav uzticami, jo mērījumu stacijas, kas atrodas tuvu pilsētu teritorijām, var absorbēt siltumu, tādējādi izkropļojot mērījumu rezultātus.

FAKTS

Lai gan pilsētu teritorijas var būt siltākas ēku un asfaltēto ceļu dēļ, globālās temperatūras tendences ir apstiprinātas arī lauku teritorijās, okeānos un mežos. Zinātnieki izmanto vairākus instrumentus, tostarp zemes stacijas, satelītus un dabiskos indikatorus, piemēram, koku gredzenus un ledus serdes, un tie visi norāda uz vienu un to pašu tendenci: Zeme sasilst it visur.

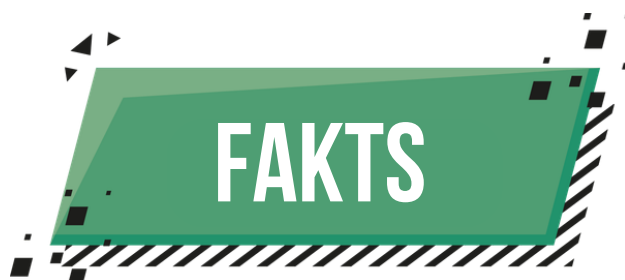
Angliski

Angliski

Klimata pārmaiņas ir sazvērestības teorija.

Lielākā daļa klimata zinātnieku ir vienisprātis, ka cilvēka darbības izraisa izmaiņas globālajā klimatā, kas nelabvēlīgi ietekmē gan vidi, gan cilvēkus. Pētījumi liecina, ka cilvēki, kuri noliedz klimata pārmaiņas, bieži vien to dara daļēji sazvērestības teorijās balstītu uzskatu dēļ. Tā rezultātā viņi parasti ir mazāk ieinteresēti iesaistīties politiskās aktivitātēs vai īstenot konkrētus pasākumus, lai samazinātu savu oglekļa pēdu.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Mežu ugunsgrēkus Grieķijā galvenokārt izraisa ļaunprātīga dedzināšana vai imigranti.

FAKTS

Lai gan ļaunprātīga dedzināšana var veicināt meža ugunsgrēkus, to biežuma un intensitātes pieaugumu Grieķijā galvenokārt izraisa klimata pārmaiņas, piemēram, ilgstoši karstuma viļņi, sausums un spēcīgi vēji. Šo ugunsgrēku saistīšana galvenokārt ar ļaunprātīgu dedzināšanu vai imigrantiem ir dezinformācija, kas novērš uzmanību no pamatā esošo vides problēmu risināšanas.

Angliski

Angliski

Grieķiski

MĪTS

Oglekļa neutralizēšana, stādot kokus, ir pietiekama, lai kompensētu emisijas.

FAKTS

Koku stādīšana var palīdzēt absorbēt oglekli, bet kompensācijas bieži tiek pārvērtētas vai ir neefektīvas tādu problēmu dēļ kā slikta uzturēšana, meža ugunsgrēki vai zemes slikta pārvaldība. Reāls emisiju samazinājums ir jāsasniedz, samazinot fosilā kurināmā izmantošanu, nevis paļaujoties vienīgi uz kompensācijām.

Angliski

Angliski

MĪTS

Par klimata pārmaiņām galvenokārt ir atbildīga Ķīna.

FAKTS

Parasti Ķīna tiek vainota par klimata pārmaiņām, jo tā mūsdienās rada lielas emisijas. Pasaules Dabas fonds precizē, ka atbildību sarežģīt vēsturiskās emisijas no Rietumu valstīm un globālajām piegādes ķēdēm; Ķīnas emisijas uz vienu iedzīvotāju ir zemākas nekā dažās Rietumu valstīs, un Ķīna arī veic lielas investīcijas atjaunīgajos energoresursos.

Angliski

MĪTS

Vēja turbīnas rada vienīgi kaitējumu videi un bioloģiskajai daudzveidībai, jo īpaši putniem.

FAKTS

Vēja turbīnas patiešām izraisa putnu nāvi, jo īpaši noteiktu apdraudētu sugu gadījumā un ja vēja parki ir izvietoti nepiemērotās vietās. Tomēr, ja turbīnas ir rūpīgi izvietotas tālu no jutīgām dzīvotnēm un migrācijas ceļiem, kopējā ietekme uz putnu populācijām ir neliela. Zinātniskie pārskati un ES vadlīnijas apstiprina, ka pareiza plānošana un izvietošana ievērojami samazina risku putniem.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Pāris grādi vairāk nav nemaz tik liela problēma.

FAKTS

Pat neliels globālās temperatūras pieaugums no 1,5 °C līdz 2 °C virs pirmsindustriālā līmeņa ievērojami pasliktina klimata ietekmi. Pie 2 °C vairāk cilvēku saskaras ar spēcīgiem karstuma viļņiem, koraļļu rifi gandrīz pilnībā iznīkst, sausums kļūst intensīvāks un jūras līmenis paaugstinās. Piemēram, pie 2 °C Arktikā bezledus vasaras varētu būt ik pēc 10 gadiem, salīdzinot ar reizi simt gados pie 1,5 °C. Šī pusgrāda starpība nozīmē to, ka ir apdraudēti miljoni cilvēku un ekosistēmu.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Klimata pārmaiņas izraisīs masveida imigrantu pieplūdumu Eiropā.

FAKTS

Zinātniskie dati liecina, ka klimata pārmaiņas galvenokārt izraisa iekšējo vai reģionālo migrāciju, nevis masveida pārcelšanos uz Eiropu. Migrācijai uz tālām vietām nepieciešami resursi un likumīgi mehānismi, kas neaizsargātiem cilvēkiem nav pieejami. Lielākā daļa klimata migrantu paliek savā valstī vai tās tuvumā. Arī Eiropas ietvaros klimata dēļ iedzīvotāji pārvietojas. Ideja par masveida izceļošanu uz Eiropu ir pārspīlēta un bieži tiek izmantota, lai izraisītu bailes, nevis informētu.

Angliski

Angliski

Angliski

MĪTS

Elektriskās automašīnas nav labāka
izvēle, jo tās ir dārgākas.

FAKTS

Lai gan elektriskās automašīnas var šķist dārgākas, subsīdijas un cenu krišanās samazina šo cenu atšķirību. Ilgtermiņā tās var būt izdevīgākas, jo to uzturēšanas un uzlādes izmaksas ir zemākas, kas salīdzinājumā ar iekšdedzes dzinēju automobiļiem nodrošina ievērojamus ietaupījumus.

Angliski

Rumāniski

MĪTS

CO₂ ir nekaitīgs: tas ir dabisks, jo augiem tas ir nepieciešams.

FAKTS

CO₂ ir dabīgs, bet, ja tā ir pārāk daudz, tas uzkrājas atmosfērā. Cilvēka radītās emisijas ir palielinājušas CO₂ līmeni par vairāk nekā 40 % kopš pirmsindustriālajiem laikiem, kā rezultātā tiek izjaukts Zemes enerģētiskais līdzsvars.

Angliski

Rumāniski

Franciski

MĪTS

Tekstilizstrādājumi neietekmē klimata pārmaiņas, jo tie ir bioloģiski noārdāmi.

FAKTS

Tekstila nozare 2020. gadā bija trešais lielākais ūdens resursu izmantošanas un zemes izmantošanas avots. Lai nodrošinātu apģērbu un apavus katram ES pilsonim, minētajā gadā vidēji tika patērēti 9 m³ ūdens, 400 m² zemes un 391 kg izejvielu. Globāli tekstila rūpniecība rada aptuveni 8–10 % no emisijām, kas ietekmē klimatu, un tā saistās ar ievērojamu ķīmisko piesārņojumu un ūdens patēriņu, kā arī sliktiem darba tiesību apstākļiem.

Angliski

Rumāniski

MĪTS

Jūras līmenis neceļas tāpēc, ka kūst polārais ledus.

FAKTS

Gan Arktikas jūras ledus, gan ledāji visā pasaulē strauji sarūk. Satelītu dati apstiprina ilgtermiņa ledus zudumu, kas veicina jūras līmeņa paaugstināšanos. Kopš 1900. gada globālais jūras līmenis ir paaugstinājies par vairāk nekā 20 cm, galvenokārt ledāju kušanas un jūras ūdens termiskās izplešanās dēļ.

Angliski

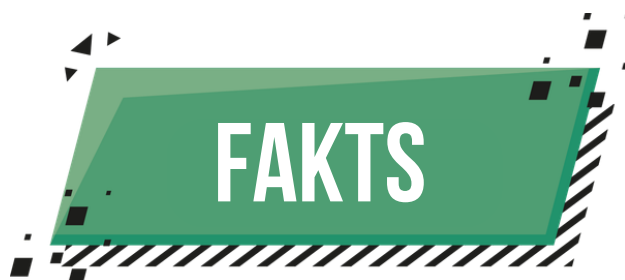
Rumāniski

Franciski

Klimata pasākumi kaitēs ekonomikai.

leguldījumi klimata risinājumos (piemēram, atjaunīgā enerģija un zaļās darbavietas) veicina inovācijas, rada nodarbinātību un samazina izmaksas, kas saistītas ar klimata katastrofām un piesārņojuma ietekmi uz veselību.

Angliski

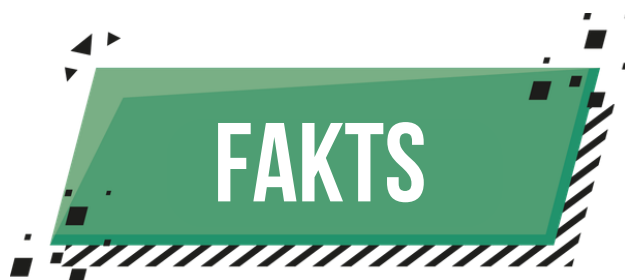
Rumāniski

Franciski

Par klimata pārmaiņām nav zinātniskas vienprātības.

Vairāk nekā 97 % klimata zinātnieku ir vienisprātis: klimata pārmaiņas notiek, un to galvenais cēlonis ir cilvēka darbība.

Angliski

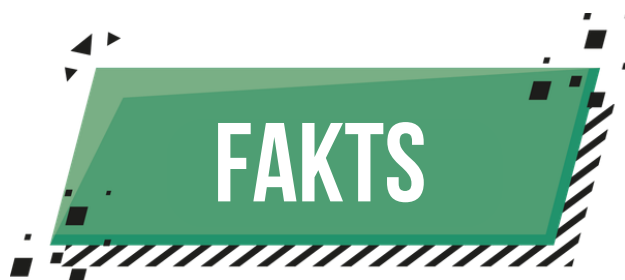
Rumāniski

Franciski

Pārtikas atkritumi nav liela klimata problēma.

Pārtikas atkritumi ir milzīga klimata problēma. Aptuveni 8–10 % no globālajām siltumnīcefekta gāzu emisijām ir saistītas ar pārtiku, kas tiek ražota, bet nekad netiek patērēta. Kad pārtika pūst atkritumu poligonos (tā vietā, lai tiktu kompostēta), tā rada metānu – gāzi, kas 100 gadu laikā ir vairāk nekā 25 reizes spēcīgāka par CO₂.

Angliski

Angliski

MĪTS

Kompostēšana, tāpat kā atkritumu apglabāšana poligonos, rada kaitīgas gāzes, tāpēc tā nav daudz labāka.

FAKTS

Pareiza kompostēšana ir aeroba (uz skābekļa bāzes) un rada minimālu metāna daudzumu. Savukārt atkritumu apglabāšana poligonos ir anaeroba (bez skābekļa), kas rada lielu metāna daudzumu. Kompostēšana ne tikai ievērojami samazina metāna emisijas, bet arī atgriež vērtīgās barības vielas augsnē, uzlabojot oglekļa piesaisti.

Angliski

MĪTS

Vietējo pārtikas produktu lietošana vienmēr nozīmē daudz mazāku oglekļa pēdas nospiedumu.

FAKTS

Ne vienmēr. Transporta izraisītās emisijas (pārtikas transportēšanas attālums) var būt nozīmīgas, bet ražošanas metodēm parasti ir lielāka ietekme uz klimatu. Piemēram, vietējā tomāta, kas audzēts apsildāmā siltumnīcā, oglekļa pēda var būt daudz lielāka nekā importētam tomātam, kas attiecīgajā valstī ir sezonā un audzēts āra apstākļos. Tātad “vietējais” ne vienmēr nozīmē mazāku oglekļa pēdu – vislielākā nozīme ir tam, kā pārtika tiek ražota.

Angliski

Angliski

MĪTS

Augu izcelsmes pārtikas produktiem nav negatīvas ietekmes uz vidi.

FAKTS

Pāreja uz augu izcelsmes uzturu parasti ievērojami samazina emisijas, bet ne visi augu izcelsmes pārtikas produkti ir vienādi. Dažiem kultūraugiem (piemēram, mandelēm vai avokado) ir nepieciešams ļoti liels ūdens daudzums vai tie ir saistīti ar mežu izciršanu un bioloģiskās daudzveidības zudumu. Ilgtspējīgs augu izcelsmes uzturs ir vērsts uz daudzveidīgiem, sezonāliem un minimāli apstrādātiem pārtikas produktiem.

Angliski

MĪTS

Kompostējami iepakojumi risina atkritumu problēmu.

FAKTS

Daudziem tā saucamajiem “kompostējamiem” iepakojuma materiāliem ir nepieciešamas rūpnieciskas kompostēšanas iekārtas, lai nodrošinātu to pienācīgu sadalīšanos. Parastajās atkritumu izgāztuvēs vai pagalmā izveidotajās komposta kaudzēs tie sadalās kā parastā plastmasa. Turklāt cilvēki bieži piesārņo pārstrādes un komposta plūsmas, ielaižot tajās “kompostējamo” plastmasu, kas apdraud atkritumu apsaimniekošanas sistēmas.

Angliski

MĪTS

Gaļa no mazām saimniecībām vai privātām saimniecībām praktiski neietekmē klimatu.

FAKTS

Mazapjoma vai piemājas lauksaimniecībai ir priekšrocības, piemēram, labāka dzīvnieku labturība, bet visi atgremotāji (piemēram, govīs un kazas) gremošanas procesā izdala metānu. Šīs sistēmas var radīt lielāku emisiju daudzumu uz vienu kilogramu gaļas vai piena, jo to efektivitāte ir zemāka. Dažas no tām var radīt mazāku kopējo ietekmi uz vidi, ja izmanto pārtikas atkritumus vai reģeneratīvās prakses. Tomēr metāna emisijas joprojām ir nozīmīga klimata problēma neatkarīgi no apjoma.

Angliski

Angliski

Angliski

KĀ IZMANTOT FAKTU PĀRBAUDES RĪKUS

Faktu pārbaude ir process, kurā informācija tiek pārbaudīta, izmantojot uzticamus, zinātniski pamatotus un pārbaudītus avotus. Šajā rīku kopumā minētās tīmekļvietnes nodrošina piekļuvi recenzētiem rakstiem, ekspertu analīzei, institucionāliem datiem un uz pierādījumiem balstītiem skaidrojumiem par klimata pārmaiņām un vides jautājumiem.

Jaunatnes darbinieki un jaunieši var izmantot šos avotus, lai:

- Pārbaudītu, vai apgalvojuma pamatā ir zinātniski pierādījumi.
- Atrastu pārbaudītus skaidrojumus par izplatītiem klimata mītiem.
- Salīdzinātu informāciju vairākās uzticamās platformās.
- Labāk izprastu klimata jautājumiem veltīto ziņu un sociālo tīklu satura kontekstu.

Ieteicamā pieeja darbam ar jauniešiem:

1. Izvēlieties apgalvojumu vai mītu.
2. Izvēlieties kādu apgalvojumu, kas sastopams internetā, plašsaziņas līdzekļos vai grupu diskusijās.
3. Izmantojiet uzticamus avotus, lai meklētu informāciju par šo tēmu.
4. Izmantojiet šajā rīku kopumā uzskaitītās tīmekļvietnes, lai atrastu atbilstošus rakstus, ziņojumus vai faktu pārbaudes, kas saistītas ar apgalvojumu.
5. Salīdziniet informāciju.
6. Meklējiet informācijas saskaņotību dažādos avotos un identificējiet kopīgus secinājumus vai pierādījumus.
7. Pārbaudiet atbilstību un kontekstu.
8. Pievērsiet uzmanību publikācijas datumam, citētajiem avotiem un informācijas pasniegšanas veidam.
9. Diskutējiet par atradumiem.
10. Mudiniet dalībniekus izskaidrot, ko viņi ir atklājuši, un pārdomāt, kā pārbaudīta informācija var mainīt viņu izpratni par tēmu.

Šie soļi palīdz jauniešiem no pasīviem informācijas patērētājiem kļūt par aktīviem, kritiski domājošiem cilvēkiem. Kopīgi pārbaudot faktus, dalībnieki attīsta medijpratību, iemācās uzdot pareizos jautājumus un iegūst pārlicību apspriest sarežģītas klimata tēmas. Regulāra uzticamu avotu izmantošana mudina jauniešus atpazīt ticamu informāciju, apstrīdēt maldinošus vai pārāk vienkāršotus apgalvojumus un pieņemt pārdomātus, informētus lēmumus, sastopoties ar klimata tēmu saistītu saturu gan internetā, gan ikdienas sarunās.

FAKTU PĀRBAUDES RĪKI

NOSAUKUMS	TĪMEKĻVIETNE	APRAKSTS	VALODA
Verified	https://shareverified.com/topics/climate/	Tīmekļvietne, kas sniedz faktos balstītu, zinātniski pamatotu informāciju par klimata pārmaiņām un ar tām saistītiem jautājumiem.	Angļu valoda
iVerify	https://www.undp.org/digital/verify	Faktu pārbaudes rīks, ko valstu organizācijas izmanto, lai pārbaudītu informāciju, uz kuru norādījusi sabiedrība.	Angļu valoda/ Baltijas reģions
BECID Fact-Checking Repository	https://becid.eu/fact-checking/	Centralizēts BECID izveidots fakti pārbaudes resurss, kurā ir pieejami neatkarīgu ekspertu un mediju pārbaudīti raksti no Igaunijas, Latvijas un Lietuvas.	Latviešu un angļu valoda
Re: Baltica (Re: Check)	https://rebaltica.lv/re-check/	Re:Check ir Re:Baltica fakti pārbaudes laboratorija, kas pārbauda publiskos apgalvojumus, atmasko populāras nepatiesības un izseko dezinformāciju Latvijā un Baltijas valstīs.	Angļu valoda
Media Bias/Fact Check	https://mediabiasfactcheck.com	Apraksta dažādu mediju avotu neobjektivitāti un uzticamību.	Angļu valoda
Reuters	https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/	Šī tīmekļvietne sniedz uzticamas, faktos pārbaudītas ziņas un analīzi par klimata, enerģētikas un ilgtspējas jautājumiem visā pasaulē.	Angļu valoda

FAKTU PĀRBAUDES RĪKI

NOSAUKUMS	TĪMEKĻVIETNE	APRAKSTS	VALODA
Climate-ADAPT	https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/countries-regions/countries	Eiropas Vides aģentūras iniciatīva, kas sniedz datus, rīkus un gadījumu izpēti, lai sekmētu pielāgošanos klimata pārmaiņām visā ES.	Angļu valoda
eMonitor+	https://www.undp.org/arab-states/emonitor	ANO digitāls rīks, kas izmanto mākslīgo intelektu, lai atklātu, izsekotu un novērstu dezinformāciju, veicinot informācijas integritāti publiskajā telpā.	Angļu valoda
Full Fact	https://fullfact.org/environment/	Faktu pārbaudes, komentāri un analīze par vidi, klimata pārmaiņām, atjaunīgo enerģiju un dzīvnieku labturību.	Angļu valoda
Climate Fact Checks	https://climatefactchecks.org	Platforma cīnās pret nepareizu informāciju klimata jomā, norādot uz neprecizitātēm medijos un politiķu apgalvojumos par klimata pārmaiņām.	Angļu valoda
Mimikama	https://www.mimikama.org/category/mimikama-faktenchecks/faktencheck/	Faktu pārbaudes platforma, kas vērsta uz dezinformācijas, mītu un viltus ziņu atmakošanu, īpaši saistībā ar sociālajiem tīkliem un interneta krāpniecību.	Vācu un angļu valoda
Carbon Brief	https://www.carbonbrief.org/in-focus/factchecks/	Nodrošina detalizētu faktu pārbaudi par klimata zinātni, enerģētikas politiku un vides jaunumiem, lai skaidrotu nepareizu informāciju.	Angļu valoda

FAKTU PĀRBAUDES RĪKI

NOSAUKUMS	TĪMEKĻVIETNE	APRAKSTS	VALODA
Ellinika Hoaxes	ellinikahoaxes.gr	Vadošā Grieķijas faktu pārbaudes platforma, kas pievēršas plašam vides un klimata jautājumu lokam.	Grieķu valoda
Check4Facts.gr	check4facts.gr	Pārvalda Nacionālais sociālo pētījumu centrs, pārbauda apgalvojumus, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, veselību un citām sabiedrības problēmām.	Grieķu valoda
AFP Fact Check (Greece)	https://factcheckgreece.afp.com/	Faktu pārbaudes nodaļa publicē rakstus grieķu valodā, risinot dezinformācijas jautājumus par dažādām tēmām, kā klimata pārmaiņām.	Grieķu un angļu valoda
Climate Feedback	https://science.feedback.org/climate-feedback/	Starptautisks klimata zinātnieku tīkls, kas pārskata un komentē mediju rakstus par klimata pārmaiņām.	Angļu valoda
FactChecker.gr	FactChecker.gr	Neatkarīga grieķu platforma, kas izmeklē un pārbauda sociālajos tīklos un ziņu portālos izplatītās ziņas. EDMO locekle; aktīvi cīnās pret dezinformāciju.	Grieķu valoda
FactReview.gr	https://factreview.gr/category/pseudoscience/climate-change/	Grieķu platforma, kas specializējas pseidozinātniskās un ar klimatu saistītas dezinformācijas atmaskošanā.	Grieķu valoda

FAKTU PĀRBAUDES RĪKI

NOSAUKUMS	TĪMEKĻVIETNE	APRAKSTS	VALODA
Earth School / TED	https://ed.ted.com/earth-school	Nodarbības par klimatu un ilgtspēju, lai palīdzētu skolēniem izprast dabu un to, kā to aizsargāt.	Angļu valoda
Educator Resources / Earth Rangers	https://www.earthrangers.com/EN/CA/educator-resources/	Bezmaksas rīki skolotājiem: nodarbību idejas, ekokluba saturs, audioieraksti un citi materiāli.	Angļu valoda
Ténykérdés	https://tenykerdes.afp.com/	Uzticams avots klimata faktu pārbaudei un cīņai pret dezinformāciju.	Ungāru valoda
Lakmusz	https://lakmusz.hu/	Rīki, lai atpazītu klimata mītus un veicinātu apzinātu rīcību internetā.	Ungāru valoda
Yale Program on Climate Change Communication	https://climatecommunication.yale.edu/	Pētījumi un resursi, kas palīdz skolām un kopienām apspriest klimata problēmu risinājumus.	Angļu valoda
NASA For Educators	https://climate.nasa.gov/for-educators/	NASA klimata izglītības centrs – no “Climate Kids” līdz mācību materiāliem, kas gatavi izmantošanai klasē.	Angļu valoda

FAKTU PĀRBAUDES RĪKI

NOSAUKUMS	TĪMEKĻVIETNE	APRAKSTS	VALODA
Factual.ro	https://www.factual.ro/schimbari-climaticice/	Faktu pārbaudes platforma, kas atspēko dezinformāciju par klimatu.	Angļu un rumāņu valoda
Google Fact Check Explorer	https://toolbox.google.com/factcheck/explorer	Rīks, ar kura palīdzību var meklēt pārbaudītu un faktos balstītu informāciju par klimata pārmaiņām un citām tēmām.	Visas valodas
BRODhub	https://brodhub.eu/en/fact-checking	Šis centrs, kas ir daļa no EDMO, piedāvā faktu pārbaudes bulgāru un rumāņu valodā, lai kopā ar AFP un Factual cīnītos pret klimata dezinformāciju.	Angļu, rumāņu un bulgāru valoda
Skeptical Science	https://skepticalscience.com/	Atmasko nepareizu informāciju par klimatu, izmantojot zinātniski pārbaudītus pētījumus un saprotamus paskaidrojumus, lai izskaidrotu zinātnisko konsensu un atspēkotu populārus mītus.	29 valodas
Euro Climate Check	https://euroclimatcheck.com/	ES iniciatīva, kas apvieno ekspertus, lai ar instrumentu un precīzas informācijas palīdzību cīnītos pret dezinformāciju klimata jomā.	Angļu valoda
AFP Verificat Romania	https://verificat.afp.com/list/Climat	Sadaļa "Climat" atspēko nepatiesas apgalvojumus par klimatu rumāņu valodā, palīdzot sabiedrībai izprast šo jautājumu un cīnoties pret dezinformāciju.	26 valodas

MĪTU ATSPĒKOŠANAS DARBSEMINĀRA PLĀNS

MĒRĶA GRUPA: 15–25 gadus veci jaunieši

IETEICAMĀIS GRUPAS LIELUMS: 10–25 dalībnieki

ILGUMS: 40–120 minūtes (atkarībā no izvēlētajām aktivitātēm)

METODOLOĢIJA: Neformālā izglītība, interaktīvas diskusijas, medijpratības rīki, spēlēs balstīta mācīšanās

MĀCĪBU MĒRĶI:

Aktivitātes beigās dalībnieki:

1. Izpratīs atšķirību starp maldinošu informāciju un dezinformāciju klimata jomā.
2. Identificēs izplatītus klimata mītus un spēs paskaidrot, kādēļ tie ir maldinoši.
3. Izmantos faktu pārbaudes rīkus, lai pārliecinātos par informācijas patiesumu.
4. Iesaistīsies savstarpējā mācīšanās procesā, izmantojot spēļu elementus (piemēram, *Kahoot*).
5. Reflektēs, kā dezinformācija ietekmē sabiedrības viedokli un rīcību klimata jomā.

INTERESES ROSINĀŠANA SARUNAS SĀKUMĀ

Cīnoties pret maldinošu informāciju klimata jomā, ir svarīgi radīt atvērtu un zinātkāru mācību vidi. Šeit ir dažas saudzīgas stratēģijas:

- Sāciet ar ziņkāri, nevis labošanu.

Jautājiet: “Vai Tu par šo esi iepriekš dzirdējis?” vai “Kāpēc, Tavuprāt, cilvēki tam tic?”

- Nevainojiet un nelieciet izjust kaunu.

Jaunieši varētu neapzināti atkārtot mītus. Koncentrējieties uz mācīšanos, nevis uz to, lai būtu “pareizi”.

- Uzsveriet iespēju nodrošināšanu.

Uzsveriet, ka ikviens var būt klimata detektīvs. Nepareizas informācijas pamanīšana ir prasme, un viņi to apgūst.

- Izmantojiet atbilstošus piemērus.

Saistiet mītus ar ikdienas pieredzi vai sociālo tīklu tendencēm, ko viņi ir novērojuši.

- Sviniat atklājumus.

Uztveriet katru atspēkoto mītu kā uzvaru – zināšanu, kritiskās domāšanas un planētas labā.

IZVĒLIETIES IESILDOŠO AKTIVITĀTI (15 MIN)

KLIMATA VĀRDU MĀKONIS

- Ātrais raunds: katrs dalībnieks pasaka vienu vārdu, kas nāk prātā, izdzirdot vārdus “klimata pārmaiņas”.
- Aktivitātes vadītājs šos vārdus raksta uz tāfeles vai lielas baltas lapas, lai izveidotu kopīgu “vārdu mākonī”.
- Īss pārdomu brīdis: ievērojiet grupas uztveres modeļus, emocijas vai kontrastus.

KLIMATA SPEKTRS

- Telpas vidū novelciet līniju (piem., piekrītu ↔ nepiekrītu).
- Lasiet īsus apgalvojumus, piemēram, “Klimata pārmaiņas šķiet nomācošas” vai “Individuāla rīcība ir svarīga”.
- Dalībnieki nostājas kaut kur uz līnijas atbilstoši viņu viedoklim.
- Īsas pārdomas par grupas viedokļu daudzveidību.

KLIMATA SAIKNES

- Secīgi nolasiat nesarežģītus apgalvojumus, piemēram:
 - “Es šonedēļ izmantoju sabiedrisko transportu.”
 - “Es nesen pamēģināju augu valsts uztura maltīti.”
 - “Es regulāri šķiroju atkritumus.”
- Ja apgalvojums attiecas uz viņiem, dalībnieki paceļ rokas (vai lietotnē nospiež pogu “pacelt roku”).
- Uz brīdi iepauzējiet, lai pamanītu atbilžu līdzības un atšķirības.
- Kopsavilkums: “Mēs visi dažādos veidos esam saistīti ar klimata rīcību. Un kopā mums ir ļoti daudzveidīga pieredze.”

SAJŪTAS PAR KLIMATU EMOCIJZĪMĒS (TIEŠSAISTES VERSIJA)

- Jautājiet: “Kādas šodien ir Tavas sajūtas par klimata pārmaiņām?”
- Dalībnieki čatā atbild, izmantojot tikai emocijzīmes.
- Parādiet emocijzīmes uz ekrāna (piem., kopīgojiet dokumentā vai prezentācijas slaidā).
- Īss pārdomu brīdis: pievērsiet uzmanību kopīgajām noskaņām, pārsteidzošajiem kontrastiem un tam, ko tas mums stāsta par grupas atskaites punktu.

IZVĒLIETIES AKTIVITĀTI

GRUPU DARBS: MĪTU ATSPĒKOŠANAS LABORATORIJA (30 MIN)

- Sadaliet dalībniekus mazās grupās.
- Katrai grupai iedodiet 1–2 klimata mītus, kas pieejami rīku kopumā.
- Lūdziet viņiem analizēt:
 - Kāds ir mīts un kāpēc tas ir maldinošs?
 - Kāds ir pareizais fakts un no kurienes tas ir iegūts?
 - Kur jaunieši varētu sastapties ar šo mītu (sociālajos tīklos, YouTube, u.c.)?

Rezultāts: Katra grupa prezentē savus mītus atspēkojošos atklājumus.

KLIMATA MĪTU ATSPĒKOŠANAS IZAICINĀJUMS (30 MIN)

- Izpildiet testu *Kahoot* lietotnē vai izprintējiet (pieejams pielikumā).
- Apspriediet neskaidros jautājumus.

VIEDOKĻU STŪRI / DEBAŠU SPĒLE (30 MIN)

- Skalji izlasiet vienu apgalvojumu.
- Lūdziet dalībniekus pārvietoties uz telpas stūri:
- “Piekrītu” / “Nepiekrītu” / “Neesmu pārliecināts”
- Ļaujiet dažiem, kuri vēlas, paskaidrot savu izvēli.
- Izmantojiet rīku kopumu un atklājiet faktu.
- Atkārtojiet ar 2–3 dažādiem apgalvojumiem, lai rosinātu kritisko domāšanu.

GRUPU DISKUSIJU APĻI (30–40 MIN)

- Sadaliet dalībniekus grupās (3–5 cilvēki).
- Katrai grupai iedodiet vienu lapiņu ar tēmu (*pieejamas pielikumā*)
- Lūdziet viņus apspriest tēmu, izmantojot jautājumus uz lapiņas, un saistīt diskusiju ar to, ko viņi zina vai ir redzējuši internetā.
- Noslēdziet ar īsu 1–2 minūšu grupas kopsavilkumu, uzrunājot visu grupu.

MINI PREZENTĀCIJA (45–60 MIN)

- Ļaujiet grupām izvēlēties vienu tēmu vai piešķiriet tēmu.
- Dodiet viņiem 20–25 minūtes, lai sagatavotu īsu 5 minūšu prezentāciju.
- Viņiem jāizskaidro mīts, jāprezentē fakti un jāsniedz ieteikumi, kā uz to reaģēt vai kā to atspēkot.

Pēc izvēles: prezentēšanai izmantojiet vizuālos materiālus, lomu spēles vai stāstīšanu.

IZVĒLIETIES REFLEKSIJAS AKTIVITĀTI (10–15 MIN)

MĪTS, KAS MANI PĀRSTEIDZA VISVAIRĀK

- Dalībnieki atbild vai nu mutiski, vai uzraksta uz līmlapiņām.
- Jautājums: “Kurš mīts vai fakts šodien izaicināja tavu domāšanu?”
- Palīdz dalībniekiem apzināties perspektīvas maiņu un zinātkāri.

VIENA LIETA, KO ES KĀDAM PASTĀSTĪŠU

- Jautājiet: “Kāds ir viens mītu atspēkojošs fakts, ko jūs pastāstītu kādam draugam vai ģimenes loceklim?”
- Veicina pārlicību izteikties ārpus nodarbības un veicināt izpratni.

SOLĪJUMS SEV

- Izdaliet katram dalībniekam līmlapiņu vai mazu kartīti:
- Jautājums: “Uzrakstiet vienu mazu lietu, ko jūs pēc šodienas darīsit citādi – tiešsaistē vai reālajā dzīvē.”
- Pielīmējiet līmlapiņas uz “Klimata rīcības sienas” vai paņemiet mājās kā atgādinājumu.

VĀRDU KOPSAVILKUMS

- Lūdziet katram dalībniekam uzrakstīt vai pateikt trīs vārdus, kas raksturo šodienas pieredzi.
- Izveidojiet “grupas vārdu mākonī” vai salīmējiet līmlapiņas uz sienas.
- Palīdz uztvert emocionālo noskaņu un kolektīvo mācīšanos.

FAKTS PRET SAJŪTU

- Lūdziet dalībniekus pastāstīt par vienu faktu, ko iemācījās, un vienu sajūtu, kas viņiem bija.
- Jautājums: “Ko Tu iemācījies, un kā tas Tev lika justies?”
- Izveido saikni starp galvu un sirdi, tādējādi veicinot lielāku iesaisti.

PADOD TĀLĀK

- Izmantojiet mazu, mīkstu globusu, bumbu vai citu objektu.
- Jautājiet: “Kāds ir viens vēstījums par klimatu, ko Tu gribētu, lai ikviens pasaulē zinātu?”
- Katrs dalībnieks atbild uz šo jautājumu, kad viņam rokās ir globuss.
- Veicina globālas atbildības izjūtu un dod jauniešiem iespēju domāt par savu viedokli plašākā kontekstā.

SECINĀJUMI

Checkmate faktu pārbaudes rīks tika izstrādāts, lai nodrošinātu jaunatnes darbiniekus un jauniešus ar nepieciešamajām zināšanām un resursiem, lai identificētu maldinošu informāciju klimata jomā, apstrīdētu to un cīnītos pret to. Pasaulē, kurā valda pretrunīgi vēstījumi un sensacionāli virsraksti, spēja kritiski domāt, pārbaudīt informāciju un iesaistīties atklātās diskusijās ir kļuvusi vitāli svarīga.

Šis rīks nav paredzēts tam, lai kauninātu tos, kas tic klimata mītiem, bet gan lai dotu jauniešiem iespēju kļūt par informētiem, aktīviem klimata dialoga dalībniekiem. Ar mītu atspēkošanas darbnīcām, digitālajām viktorīnām un ikdienas diskusijām jaunatnes darbiniekiem tagad ir praktiskas un pielāgojamas stratēģijas, lai padarītu šo tēmu saistošu, pieejamu un aktuālu.

Cīņa pret dezinformāciju klimata jomā nav saistīta tikai ar faktiem. Tā ir saistīta ar uzticēšanos, dialogu un rīcību. Lai veicinātu nozīmīgu rīcību pret dezinformāciju klimata jomā, ir būtiski radīt uzticēšanās un dialoga kopienas. Checkmate faktu pārbaudes rīks aicina lietotājus radīt vidi, kurā jaunieši jūtas iedrošināti uzdot jautājumus, mācīties un kopīgi attīstīties. Uzsverot sadarbību un kopīgu pieredzi, rīks palīdz pārvarēt izpratnes atšķirības un veicina kopīgu apņemšanos meklēt patiesību. Mēs mudinām jaunatnes darbiniekus eksperimentēt, pielāgot un paplašināt šo rīku izmantošanu savās kopienās un dalīties savā mācību pieredzē ar jauniešiem, ar kuriem viņi strādā.

Papildus sniegtajiem resursiem Checkmate mudina dalībniekus kļūt par līderiem savās kopienās, iedvesmojot vienaudžus izpētīt klimata zinātnes sarežģītības un to ietekmi uz pasauli. Šī vienaudžu vadītā pieeja ne tikai paplašina rīka sasniedzamību, bet arī ieaudzina jauniešu aktīvistos piederības un atbildības sajūtu.

CHECKMATE – Klimata mītu atspēkošanas viktorīna

1) Kura no šīm parādībām ir globālās sasilšanas sekas?

- A) Mazāk viesuļvētru
- B) Mērenāki laikapstākļi
- C) Ilgi sausuma periodi
- D) Karstuma viļņu samazināšanās

2) Kādas ir divas galvenās iespējas, kā dzīvnieki var reaģēt uz klimata pārmaiņām?

- A) Hibernēt vai attīstīties
- B) Pārvietoties vai pielāgoties
- C) Cīnīties vai bēgt
- D) Vairoties vai migrēt

3) Kāpēc mēs nevaram vienkārši pārcelties uz citu planētu?

- A) Ir pārāk daudz citplanētiešu
- B) Tas nav tehniski iespējams
- C) Zeme sevi salabos
- D) Uz Marsa jau ir dzīvības uzturēšanas sistēmas

4) Kāda ir atjaunīgās enerģijas priekšrocība?

- A) Pieejama neierobežotā apjomā
- B) Rada gaisa piesārņojumu
- C) Nav pārstrādājama
- D) Vienmēr nepieciešami ogļu krājumi

5) Lielākā daļa siltuma no globālās sasilšanas nonāk

- A) Mākoņos
- B) Okeānā
- C) Mežos
- D) Kalnos

6) Vai globālās sasilšanas laikā joprojām var būt aukstas ziemas?

- A) Ziemām būtu jābūt karstām
- B) Tikai tropiskajās valstīs
- C) Laikapstākļi dažādos reģionos var atšķirties
- D) Ja klimata pārmaiņas ir reālas, tad nē

7) Straujo sasilšanu galvenokārt ...

- A) Izraisa vulkāni
- B) Izraisa cilvēki
- C) Izraisa mēness
- D) Izraisa laika zonas

8) Kā klimats atšķiras no laikapstākļiem?

- A) Klimats ir karsti laikapstākļi
- B) Laikapstākļi pastāv kosmosā
- C) Klimats ir ilgtermiņa modeļi
- D) Laikapstākļi ir ilgtermiņā, klimats ir ikdienā

9) Kāds ir labākais veids, kā samazināt atkritumu ietekmi uz klimatu?

- A) Samazināt to apjomu
- B) Sadedzināt tos
- C) Noslēpt tos
- D) Apglabāt tos

10) Kāpēc globālā sasilšana var izraisīt vairāk plūdu?

- A) Spēcīgākas lietusegāzes
- B) Lietus notekudeņu pārplūde
- C) Ledus kūst un nonāk upēs
- D) Pazūd mitrāji

11) Kā zinātnieki mēra globālo temperatūru?

- A) Tikai no jumtiem, pilsētās
- B) Tikai vasarā
- C) Ar satelītiem, termometriem un dabā
- D) Tikai izmantojot laikapstākļu lietotnes

12) Kas mums palīdz cīnīties pret klimata pārmaiņām?

- A) Laikapstākļu vainošana
- B) Zinātnes ignorēšana
- C) Sagaidīšana, ka kāds cits visu salabos
- D) Faktu izpratne un rīkošanās

CHECKMATE – Klimata mītu atspēkošanas viktorīna

13) Vai globālā sasilšana par pāris grādiem patiešām ir tik nopietna?

- A) Tikai tropiskajās valstīs
- B) Tikai, ja sasniedz 3°C
- C) Pat +0,5°C būtiski palielina klimata riskus
- D) Šāda sasilšana ir dabiski mainīga

14) Vai tikai koku stādīšana var efektīvi kompensēt mūsu oglekļa emisijas?

- A) Jā, koki izlīdzina emisijas
- B) Tikai tropu reģionos
- C) Nē, ir jāierobežo fosilā kurināmā izmantošana
- D) Ja koki ir sertificēti, tad jā

15) Vai vēja turbīnas tikai kaitē videi un putnu populācijām?

- A) Būtisks drauds dabai un putniem
- B) Rūpīga izvietošana mazina ietekmi
- C) Tikai, ja tās izvietoj jūrās
- D) Tās traucē visiem migrācijas ceļiem

16) Vai pārtikas atkritumi veicina klimata pārmaiņas?

- A) Ietekmē tikai pārtikas piegādi
- B) Galvenokārt gaļas atkritumi
- C) Rada 8–10 % emisiju
- D) Galvenokārt attīstītajās valstīs

16) Kāpēc kompostēšana ir labāka klimatam nekā atkritumu poligoni?

- A) Piesaista vairāk metāna
- B) Jāizmanto mazāk kravas auto
- C) Atkritumus sadedzina, nevis apglabā
- D) Novērš metāna veidošanos un bagātina augsni

18) Vai visi augu izcelsmes pārtikas produkti ir videi draudzīgi?

- A) Vienmēr nekaitīgi
- B) Daži patērē daudz ūdens/zemes
- C) Tikai, ja tos ēd svaigus
- D) Ja tie nav importēti, tad jā

19) Kāda ir galvenā problēma saistībā ar CO₂ līmeņa paaugstināšanos atmosfērā?

- A) CO₂ dēļ augi neaug
- B) CO₂ pārāk atdzēsē planētu
- C) Liels CO₂ uzkrāj siltumu, rada klimata pārmaiņas
- D) CO₂ gaisā pārvēršas toksiskā gāzē

20) Kā tekstilrūpniecības industrija ietekmē vidi?

- A) Neietekmē, drēbes sadalās
- B) Izmanto maz ūdens/materiālu
- C) Liels emisiju avots, ūdens patēriņš, piesārņojums
- D) Kaitē tikai mežiem

21) Kāds ir viens no galvenajiem jūras līmeņa paaugstināšanās iemesliem?

- A) Lielāks nokrišņu apjoms pasaulē
- B) Upes biežāk iziet no krastiem
- C) Meži absorbē pārāk daudz ūdens
- D) Kūstošie ledāji un jūras ūdens paplašināšanās

22) Kā investīcijas klimata pasākumos ietekmē ekonomiku?

- A) Rada bezdarbu
- B) Rada zaļos darbus, inovācijas
- C) Palēnina tehnoloģijas
- D) Tikai palielina izmaksas

23) Kāpēc elektroauto var būt gudrāka izvēle nekā benzīna vai dīzeļa auto?

- A) Baterijas ik pa 3 gadiem jāmaina
- B) Uzlāde vienmēr ir ātrāka
- C) Kopumā ir nulles ietekme
- D) Laika gaitā uzturēšanas izmaksas ir mazākas

24) Vai kompostējami iepakojumi atrisina plastmasas problēmu?

- A) Jā, tie sadalās jebkur
- B) Tikai industriālās iekārtās
- C) Nē, rada atkritumus, ja nepareizi apsaimnieko
- D) Tikai, ja tie ražoti no papīra

CHECKMATE – Klimata mītu atspēkošanas viktorīnas atbildes

- 1C** – Globālā sasilšana traucē lietus ciklus, izraisot gadu ilgas sausumus, bet mazāks vētru skaits, mērenāks laiks vai retāki karstuma viļņi nav tās sekas.
- 2B** – Dzīvnieki var izdzīvot klimata pārmaiņas, meklējot jaunas dzīvotnes vai pielāgojot uzvedību, bet citas iespējas neatspoguļo reālas izdzīvošanas stratēģijas.
- 3B** – Migācija uz citu planētu ar mūsdienu zinātnes iespējām nav tehniski iespējama, tāpēc Zemes aizsardzība un rūpes par to ir vienīgais reālais risinājums.
- 4A** – Atjaunīgā enerģija dod neierobežotu, tīru enerģiju bez piesārņojuma, atšķirībā no fosilā kurināmā (atkarīgs no ierobežotiem resursiem, piesārņo gaisu un ūdeni).
- 5B** – Okeāni absorbē globālās sasilšanas radītā siltuma pārpalikumu, izraisot spēcīgākas vētras, jūras līmeņa paaugstināšanos un lielu slogu jūras ekosistēmām.
- 6C** – Globālās sasilšanas laikā joprojām ir iespējamās aukstas ziemas, jo tā maina ilgtermiņa vidējos rādītājus, nevis atsevišķus laikapstākļus katrā reģionā.
- 7B** – Cilvēka darbības, piem., fosilā kurināmā sadedzināšana, ir galvenais straujās sasilšanas cēlonis, savukārt vulkāni, Mēness vai laika zonas to praktiski neietekmē.
- 8C** – Klimats apraksta ilgtermiņa laikapstākļu modeļus vairāku desmitu gadu garumā, bet laikapstākļi ir īstermiņa un ikdienas parādība, tādēļ šos divus terminus nevar lietot kā sinonīmus.
- 9A** – Efektīvākais veids, kā samazināt atkritumu ietekmi uz klimatu, ir samazināt to rašanos, nevis pēc tam tos sadedzināt, slēpt vai apglabāt.
- 10A** – Globālā sasilšana palielina plūdu risku, jo pieaugošā temperatūra veicina stipras lietusgāzes; notekūdeņi, mitrāji vai ledus kušana to neietekmē.
- 11C** – Zinātnieki izmanto satelītus, termometrus un dabiskos indikatorus visā pasaulē, lai mēritu temperatūru, nevis jumtus, vasaru vai laika prognozes lietotnēs.
- 12D** – Klimata pārmaiņas vislabāk risināt, izprotot faktus un rīkojoties, nevis vainojot laikapstākļus, ignorējot zinātņi vai gaidot, ka citi rīkosies.
- 13C** – Pat pusgrāds ievērojami palielina klimata riskus, piemēram, sausumu, plūdus un jūras līmeņa kāpumu, liecinot par pat nelielu temperatūras kāpumu nopietnību.
- 14C** – Koku stādīšana palīdz, bet nevar pilnībā kompensēt emisijas, jo reāls samazinājums ir jāsasniedz, globāli samazinot fosilā kurināmā izmantošanu.
- 15B** – Pareizi izvietotas vēja turbīnas samazina ietekmi uz vidi, atspēkojot mītus, ka tās vienmēr ir liels drauds bioloģiskajai daudzveidībai vai traucē visus ceļus.
- 16C** – Pārtikas atkritumi veido 8–10 % no globālajām siltumnīcefekta gāzu emisijām; tā ir liela klimata problēma, kas neskar tikai pārtikas piegādi vai gaļas ražošanu.
- 17D** – Kompostēšana novērš metāna veidošanos un bagātina augsni, atšķirībā no atkritumu poligoniem, kas rada kaitīgas gāzes vai dedzina atkritumus.
- 18B** – Ne visi augu izcelsmes produkti ir videi draudzīgi; daži kultūraugi prasa lielu ūdens vai zemes resursa patēriņu, tāpēc katra produkta ietekme uz vidi atšķiras.
- 19C** – Paaugstinātais CO₂ līmenis aiztur siltumu atmosfērā un izraisa klimata pārmaiņas, nevis atdzesē planētu, aptur augu augšanu vai kļūst toksisks.
- 20C** – Tekstilrūpniecība rada lielas emisijas, augstu ūdens patēriņu un ķīmisko piesārņojumu, padarot modi par nopietnu vides problēmu visā pasaulē.
- 21D** – Jūras līmenis paaugstinās galvenokārt ledāju kušanas un jūras ūdens izplešanās dēļ, nevis lietusgāžu, upju applūšanas vai mežu ūdens absorbcijas dēļ.
- 22B** – Ieguldījumi klimata pasākumos atbalsta ekonomiku, radot zaļas darbavietas un veicinot inovācijas, nevis izraisot bezdarbu vai augstas izmaksas.
- 23D** – Elektroauto ir gudrāka izvēle ilgtermiņā, jo to ekspluatācija un uzturēšana izmaksā mazāk nekā benzīna vai dīzeļdegvielas auto, kas joprojām ir dārgi.
- 24C** – Kompostējami iepakojumi pilnībā neatrisina plastmasas problēmu, jo tie ir jākompostē rūpnieciskā vidē un, ja netiek pareizi apsaimniekoti, rada atkritumus.

CHECKMATE drukājamas grupu diskusiju tēmas

EKSTRĒMI LAIKAPSTĀKĻI: TIKAI DABISKI VAI KLIMATA IZRAISĪTI?

Vai plūdi, mežu ugunsgrēki un vētras patiešām kļūst arvien smagākas klimata pārmaiņu dēļ?

“ŠODIEN IR AUKSTI” – VAI TAS VAR ATSPĒKOT GLOBĀLO SASILŠANU?

Vai auksta ziema liecina par to, ka globālā sasilšana nepastāv?

KAS IR ATBILDĪGS PAR KLIMATA PĀRMAIŅĀM – UN KĀPĒC TAS IR SVARĪGI?

Vai mums jāmeklē vainīgais vai jāstrādā kopā, lai rastu taisnīgus risinājumus klimata jomā?

“KLIMATS VIENMĒR IR BIJIS MAINĪGS” – VAI TAS IR KAS JAUNS?

Kā šodienas klimata pārmaiņas atšķiras no pagātnes dabiskajām izmaiņām?

VAI ELEKTROAUTO, ATJAUNĪGIE RESURSI UN EMISIJU KOMPENSĀCIJAS IR TIKAI “ZAĻMALDINĀŠANA”?

Vai ekoloģiskie risinājumi, piem., elektroauto un koku stādīšana, patiešām ir efektīvi?

VAI VARAM VIENKĀRŠI PĀRCELTIES UZ MARSU VAI PIELĀGOTIES KĀ DZĪVNIIEKI?

Vai tādi rezerves plāni kā kosmosa ceļojumi vai dzīvnieku pielāgošanās ir reāli klimata risinājumi?

PĀRTIKA UN KLIMATS: ĪSTĀ PROBLĒMA IR GAĻA, ATKRITUMI VAI IEPAKOJUMS?

Kāda ir pārtikas atkritumu, gaļas, komposta un iepakojuma ietekme uz klimatu?

VAI MODE IETEKMĒ KLIMATU?

Kā drēbes, ātrā mode un tekstila industrija ietekmē vidi?

VAI RĪCĪBA KLIMATA JOMĀ VAR RADĪT JAUNAS IESPĒJAS?

Kā zaļie risinājumi var veicināt nodarbinātību, inovācijas un taisnīgu ekonomiku?

VAI KLIMATA PĀRMAIŅAS IR TIKAI SAZVĒRESTĪBU TEORIJA?

Kāpēc daži cilvēki uzskata, ka klimata pārmaiņas ir izdomātas, pārspīlētas vai daļa no politiskās programmas?

MĪTS

Uzrakstiet mītu, ar kuru strādāsiet.

RĪKĀ SNIEGTAIS FAKTS

Kas par to teikts rīkā?

KUR ŠO MĪTU VARAM REDZĒT?

TikTok? Skolā? YouTube?
Sarunās ar ģimenes locekļiem?

KĀPĒC, JŪSUPRĀT, MĪTS IZPLATĀS?

Sniedziet vismaz vienu iemeslu.

KĀ JŪS PATIESO FAKTU IZSKAIDROTU DRAUGAM?

Izmantojiet vienkāršu, jauniešiem saprotamu valodu.

CHECKMATE fakti pārbaudes kontrolsaraksts

KAS JĀŅEM VĒRĀ KATRU REIZI, KAD REDZAT AIZDOMĪGU ZIŅU VAI RAKSTU:
KURŠ IR AUTORS?

- Vai tā ir uzticama organizācija, zinātnieks vai žurnālists?
- Vai ir zināms autora vārds un vai viņš ir uzticams?

VAI IR NORĀDĪTI AVOTI VAI SNIEGTI DATI?

- Vai tas ir saistīts ar reāliem pētījumiem vai oficiāliem datiem?
- Vai šo informāciju var atrast citās uzticamās tīmekļvietnēs?

PĀRBAUDIET DATUMU.

- Vai tas ir nesens vai jau novecojis?
- Vai informācija tiek izmantota ārpus konteksta?

VAI MĒRĶIS IR IZRAISĪT DUSMAS, BAILES VAI ŠOKU?

- Emocionāls saturs izplatās ātrāk – pirms ar to dalīties, apstājieties un padomājiet.

VAI TĀ IR KLIKŠĶĒSMA?

- Vai virsraksts šķiet pārspīlēts, dramatisks vai pārāk šokējošs, lai būtu patiesība?
- Ja Tava pirmā doma ir "KO?!" – pirms noklikšķināt vai dalīties, pārbaudi divreiz.

VAI TAS IR PERSONĪGS VIEDOKLIS VAI FAKTS?

- Vai tas izklausās pēc tukšām pļāpām, vai arī sniedz objektīvu, uz pierādījumiem balstītu informāciju?

VAI BILDE VAI VIDEO ŠĶIET ĪSTS?

- Ja bilde ir aizdomīga, izmantojiet reverso attēla meklēšanu (piem., izmantojot *Google* vai *TinEye*).
- Jautājiet: vai tas varētu būt rediģēts, ģenerēts ar MI vai izrauts no konteksta?

KĀDA INFORMĀCIJA PIEEJAMA CITOS UZTICAMOS AVOTOS?

- Pārbaudiet, vai zinātniskas organizācijas, universitātes vai uzticami ziņu avoti ziņo par to pašu.
- Esiet piesardzīgi, ja šo ziņu izplata tikai viena tīmekļvietne vai influenceris.

RUNĀJIET PAR TO.

- Ja rodas šaubas, apspriedies ar draugu vai jaunatnes darbinieku, pajautā, ko viņi domā, pirms tu tam tici un/vai dalies ar to.

Living Labs and Game-Based Learning to Checkmate Climate Misinformation

Erasmus+ projekts: 2024-2-LV02-KA220-YOU-000266268

Asociația
Consultanților în
Dezvoltare
Comunitară